

MENTAMÁLARÁÐIÐ

Yvirfriðingarnevndin
C. Pløysngøta 1, Postboks 27
110 Tórshavn

Dagfesting: **29. september 2015**
Tygara ref.:
Máttal.: **15/00311-18**

post@sorinskrivarin.fo

Viðvíkjandi 08.02.09.2014-5 Útbygging av Tórshavnar Havn

Víst verður til skriv, dagfest 19. juni 2015, har Yvirfriðingarnevndin biður um møguligar viðmerkingar til málið um útbyggingarætlanir hjá Tórshavnar Havn og til teldupost, dagfestur 7. august 2015, har svarfreisitn verður útsett til 1. oktober 2015.

Í skrivinum frá 19. juni 2015 vísir Yvirfriðingarnevndin á, at nevndin er vorðin varug við, at Havnar Skansi, matr. nr. 618, Tórshavn er ogn hjá Føroya Landsstýri. Eisini vísir nevndin á, at hon ikki er kunnug við innihaldið í tí mótmæli, ið Mentamálaráðið sendi Tórshavnar kommunu í sambandi við samtykt av serstakari byggisamtykt fyri viðkan av Skansabryggjuni og Eystara havnarøki.

Mentamálaráðið er vorðið kunnugt við, at Yvirfriðingarnevndin í skrivi til Tórshavnar Havn, dagfest 10. juni 2014, hevur boðað frá eini fyribils góðkenning av staðseting av verkætlanini í mun til tekningar og myndir. Sum fyrisitingarmyndugleiki fyri Havnar skansa sambært § 43, nr. 7 í fráboðan nr. 109 frá 18. september 2015 um býti av málsøkjum landsstýrisins millum landsstýrismenninar, vil Mentamálaráðið vísa á, at sum eigari av Havnar skansa, sum er granni at Skansabryggjuni og Eystara havnarøki, er ráðið ikki hoyrt í málinum.

Í sambandi við viðgerðina av málinum vil Mentamálaráðið niðanfyri vísa á viðurskifti viðvíkjandi Havnar skansa, ið ráðið metir hava týdning fyri støðutakan í málinum.

Havnar skansi - varðveiting og samfelagsútbygging

Havnar skansi á Stanganesi verður mettur sum eitt av fremstu fornminnum Føroya og er einasta skansaverk av sínum slag í landinum. Havnar skansi er friðaður sambært § 1 í løgtingslóg frá 16. september 1948 um friðan av fornminnum og bygningum og umliggjandi øki á matr. nr. 617a og 620b vórðu friðað við fráboðan 28. desember 1955.

Magnus Heinason skal hava staðið fyri at byggja ein skansa umleið 1580, og skansin verður fyrstu ferð nevndur og staðsettur Yviri við Strond í sjókorti hjá niðurlendinginum Jan Lucasz Waghenaer í 1583. Innaru virkini á skansanum stava helst frá 1600 talinum, meðan stjornuskapið stavar frá tíðini eftir at Born gjørdist kommandantur í Føroyum í 1782. Havnar skansi á Stanganesi verður mettur at hava nationalan týdning sum monument og týðandi fornminni eins væl og søguligan týdning í altjóða høpi.

Havnar skansi var í brúki til 1945. Fyrst sum skansi at verja Havnina og handilin úti í Havn, frá 1865 sum varðhald hjá politivaldinum og undir seinna heimsbardaga sum høvuðsstøð hjá bretska hervaldinum.

MENTAMÁLARÁÐIÐ

Eftir seinna heimsbardaga fóru færoyskir myndugleikar at hugsa um, hvussu Havnar skansi kundi verða varðveittur og settur í stand, so hann kundi verða Føroya fólki at gagni sum fríøki og savn. Færoyskir og danskir myndugleikar samráddust um hvussu farast skuldi fram, tí húsini á skansanum vóru í ringum standi, órudd skuldi fáast burtur og ábøtur skuldu gerast á verjugarðar og lendi. Semja varð um, at bæði staturin, land og kommuna skuldu verða við til at figgja umvælingina av Havnar skansa.

Eitt úrslit av hesum arbeiði var løgtingslóg um Havnar skansa frá 1957. Løgtingslógin gevur landsstýrinum heimild til at taka upp lán til at seta skansahúsini í stand, og í § 3 verður ásett, at í samráð við Tórshavnar kommunu verður Havnar Skansi at varðveita sum fornminni. Samskipt varð eisini við danskar myndugleikar um ognarrættin til Havnar Skansa, sum var ogn hjá Justitsministeriet til 1958, tá Statsministeriet lat landsstýrinum ognarrættin.

Fleiri ætlanir um útbyggingar hava síðan verið í økinum við Havnar skansa. Í 1971 vóru ætlanir frammi um at leggja veg uttan um Skansan fyri at fáa samband millum havnina sjálva og komandi havnarøkið eystan fyri Skansan. Í skrivi til Býarplansnevndina hjá Tórshavnar býráð, dagfest 27. januar 1972, skrivar landsantikvarurin, at Fornminnisnevndin metir ein slíkan veg at verða til stóran skaða fyri Skansan og skjýtur upp, at vegurin verður lagdur gjøgnum grótbrotið á horninum við J. Broncksgøtu og Yviri við Strond í staðin.

Í 1973 vóru ætlanir um at spreingja burtur av “nøsini” norðan fyri Havnar skansa fyri at brúka grótið sum ífyllu í havnarmolan. Í skrivi til Havnarnevnd Tórshavnar Býráðs, dagfest 24. januar 1973, skrivar landsantikvarurin vegna Fornminnisnevndina, at nevndin metir lendið hava so stóran týdning fyri Skansan, at hon á fundi 23. januar 1973 hevur samtykt at mæla landsstýrinum til at friða alt lendið norðan fyri skansan. Í skrivi 26. januar 1973 leggur landsantikvarurin afturat, at: *“Fyri Havnar Skansa er fyriliggjandi uppskot ein hóttan, sum verður at beina fyri nakað av eyðkennum og virði hansara.”*

Sum stig til at verja Havnar skansa heitti Fornminnisnevndin í skrivi, dagfest 24. januar 1973, á landsstýrið um at friða umliggjandi øki norðan fyri Havnar skansa. Víst varð í skrivinum á, at økisfriðingin í 1955 fevndi um øki eystan, sunnan og vestan fyri Havnar skansa, men ikki um øki norðan fyri skansan. Nevndin ásannaði nú, at eisini økið norðan fyri Havnar skansa hevði stóran týdning fyri útsjónd hansara. Økisfriðingin norðan fyri Havnar skansa varð tó av ongum. Í skrivi frá Tórshavnar býráð til Føroya Landsstýri 19. februar 1973 verður víst til fund millum Fornminnisnevndina og umboð fyri býráðið og til býráðssamtykt frá 15. februar 1973, har samtykt verður at *“spurningurin um spreingjan av gróti norðanfyri Skansan verður útsettur fyribils og at samstundis verður útarbeiddur ein heildarplanur fyri Skansan og økið rundan um hann. Henda býráðssamtykt varð treytað av, at tað friðingarmál (økið norðanfyri Skansan), sum fornminnisnevndin hevur reist yvirfyri landsstýrinum eisini verður útsett til spurningurin um heildarloysnina er greiddur”. Í skrivinum verður eisini víst á, at “tá havnarnevnd býráðsins ynskti at spreingja “nøsina” burtur, var tað ikki einans fyri tí fyri eyga at fáa grót til havnarbyggingina – tó hetta lá fremst í huganum – men eisini fyri at friðka um Skansan, soleiðis at hann kundi verða til prýðis og hugna hjá øllum Føroya fólki”.*

MENTAMÁLARÁÐIÐ

Í skrivi dagfest 20. februar 1973 heitti landsantikvarurin vegna fornminnisnevndina á landsstýrið um at steðga viðgerðini av friðingaruppskotinum til ein heildarætlan fyri Skansan og havnarøkið er gjørd í samráð við Tórshavnar kommunu.

Burtursæd frá einum uppskoti frá Tórshavnar kommunu í november 1973 um at bjóða út eina “idé-kapping” um hvussu Havnar skansi verður varðveittur í býarmyndini, sæst onki til at arbeið er við eini heildarætlan fyri Skansan og havnarøkið.

Onki sæst heldur til samskipti millum Tórshavnar kommunu og landsstýri ella fornminnamyndugleikar, tá útbygging fór fram á Eystara havnarøki í 1980- og 90-unum. Í dag sæst, at útbyggingin hevur gjørt seg inn á friðingina av umliggjandi øki á matr. nr. 617a sunnan fyri skansan, við tað at sunnasta nesið, ið á kortskjali frá 1955 er merkt við gulum, í dag liggur undir grótkastinum, ið er gjørt í sambandi við útbyggingina. Tað er greitt, at nevnda útbygging er farin fram uttan at loyvi at taka umliggjandi øki úr friðing er fingið frá fornminnamyndugleikunum. Tað er ikki Mentamálaráðnum kunnugt, um náttúrufriðingarmyndugleikarnir hava givið loyvi til hesa útbygging.

Í 2000 kom álit um útbyggingarmøguleikar á Eystaru bryggju. Í innganginum stendur, at havnarnevndin í februar 1999 setti arbeiðsbólk at gera tilmæli til havnarmyndugleikarnar og býráðið eftir at Føroya Fornminnisavni hevði sóknast eftir eini framtíðar ætlan fyri økið um Skansan. Í álitinum verður víst á, at skansin er eitt monumentalt bygningsverk, og at ov stór bygging kann fáa monumentala virði á Skansanum at hvørva. Víst verður eisini til, at skansin hevur tilknýti til serligar hendingar í Føroya søgu, eitt nú tá ið Brillumaðurin herjaði Havnina og tá ið Skipar Hansen varð tikin við til sjós. Uppalandi virði, har staðsetingin, verndarvirkini og kanónirnar siga frá søguni á staðnum, og har tað er lætt at síggja fyri sær, hvussu áleypararnir koma uttan úr havi, verður nevnt eins og brúksvirði sum savn, hernaðarsøguliga virðið og umhvørvisvirðið, ið Havnar skansi hevur fyri býin.

Sambært álitinum var arbeiðsbólkurin samdur um at kanna, um útbyggingarmøguleikar kundu vera aðrastaðni enn á Eystaru vág. Landsverk skrivaði í hesum sambandi stutta frágreiðing um útbyggingarmøguleikar á Glyvursnesi, í Kaldbaksfirði og í Kollafirði. Arbeiðsbólkurin helt at ein staðseting á Oyrareingjum kundi verið áhugaverd, men vísti á, at ein nærri meting eigur at verða gjørd av viðurskiiftunum har. Gjørt var tí av at kanna, um tað bar til at fáa eina góða og nøktandi góðshavn á Eystara havnarlagi og samstundis virða Skansan sum søguligt minni og sum virkið fríløtuøki í býnum. Ein lýsing er av einum uppskoti, har útbyggingin eins og í fyriliggjandi uppskoti verður lögð framman fyri Havnar skansa, men ongin niðurstøða er í álitinum, um uppskotið virðir Skansan sum søguligt minni og fríløtuøki.

Í sambandi við at útbyggingarætlanirnar vórðu lagdar fram í fjølmiðlunum, var Fornminnisnevndin á fundi við Tórshavnar Havn 12. juni 2013. Á fundinum greiddi Fornminnisnevndin frá, at heimild er í fornminnalógini at friða umliggjandi øki upp til 100 m frá fornminnunum. Fornminnisnevndin vísti eisini á, at hon metir, at tað er umráðandi at sjóvarkletturin niðanfyrir skansan verður varðveittur, at útsýnið út á sjógv verður so frítt sum gjørligt, at lagt eigur at verða upp fyri eini heildaruppliving av fornminnunum á Skansanum og

MENTAMÁLARÁÐIÐ

Tinganesi og at Tórshavnar Havn tekur upp samráðingar við Mentamálaráðið um Skansan sum trivnaðarøki í býnum.

Friðingin av Havnar skansa og umliggjandi øki, ið er gjørd sambært § 1 í løgtingslóg um friðan av fornminnum og bygningum fevnir um fornminnið sjálvst og økið rundanum. Sambært § 1 í lógini er fortreytin fyri friðingini, at *har tað orsakað av eyðkennum forminnisins og fyri at tryggja varðveitsluna verður hildið neyðugt, kann umliggjandi øki innan fyri 100 metrar frá økinum verða lagt undir friðing*. Heimild er sostatt ikki í fornminnalóggávuni at friða út um 100 m, og lóggávan hevur ikki ásetingar um vakurleika, útsýni og søguligan týðning í landslagnum. Í mun til hesi atlit vil Mentamálaráðið vísa til § 6 í løgtingslóg frá 9. juli 1970 um náttúrufriðing og viðmerkingarnar til lógaruppskotið.

Grundarlagið fyri at Mentamálaráðið mótmælti serstøku byggisamtyktini fyri viðkan av Skansabryggjuni og Eystara havnarøki var, at Mentamálaráðið metir, at við staðsetingini av havnarútbyggingini framman fyri Havnar skansa fara mentanarlig virði fyri skeyti, sum ikki fáast aftur. Í skrivinum til Tórshavnar kommunu, dagfest 1. juni 2015, varð víst á, at tær visualiseringar, ið ráðgevar hjá ávikavist Tórshavnar kommunu og Føroya Fornminnissavni høvdu gjørt, vóru sera ymiskar. Víst var í tí sambandi á visualisering á s. 101 í VVM-kanningini Udvidelse af Tórshavn Havn, ið visir útsýnið av Havnar skansa úr 10 metra hædd, har tað sæst út á fjørð. Við at eftirkanna hesa hædd kom Fornminnissavnið til, at úr 10 metra hædd, tað vil siga frá fløtuni mitt á niðara volla, var onki útsýni út á fjørð. Skansin orienterar seg í móti havsbrúnni millum Glyvursnes og Borðuna, har haldast skuldi eyga við figgindaskipum, ið komu hagani, og tá onki útsýni er suður í hav er upplivingin av skansanum og søguligu funktiónini av skansanum munandi skerd. Víst var í mótmælinum á, at tað er týðningarmikið at meta um áriníð á mentanarlandslagið og á upplivingina av skansanum, umframt hvørji samfelagsvirði fara fyri skeyti, um útbyggingin verður framd.

Mentamálaráðið er vorðið kunnugt við, at P/F Eik Banki, ið er granni hjá Havnar skansa eystan fyri, hevur søkt um at byggja eina hædd oman á verandi bygning á matr. nr. 619. Tórshavnar kommuna hevur 17. juli 2015 fráboðað broyting í byggisamtyktini fyri umráðispart B6 í 3. grundumráði, har ætlanin er at broyta ásetingarnar fyri B6 vinnuøkið Yviri við Strond soleiðis, at kap. 4, § 13, stk. 7 í almennu byggisamtyktini fyri Tórshavnar kommunu verður broytt frá at *eingi hús ella húsalatur má vera hægri enn 8 m*, til at *eingi hús ella húsalatur má vera hægri enn 10 m yvir vegin Yviri við Strond á strekkinum út fyri bygningin*. Mentamálaráðið hevur í skrivi til Tórshavnar kommunu, dagfest 29. september 2015, gjørt vart við, at tað ikki er greitt, hvønn týðning henda bygging og broyting í byggisamtyktini fær fyri upplivingina av Havnar skansa.

Mentamálaráðið vil at enda vísa á, at ráðið hevur fingið áheitanir frá borgarum, ið harmast um tey árin, ið útbyggingarætlanirnar kunnu fáa fyri Havnar Skansa. Fýra av áheitanunum eru hjálagdar sum fylgiskjøl. Eisini hevur landsstýriskvinnan í mentamálum fingið tilráðing frá føroysku UNESCO nevndini um at virka fyri verju og trygging av føroyskum fornminnaumhvørvi. Víst verður í tilráðingini til UNESCO sáttmálan um vernd av heimsins mentanar- og náttúruarvi frá 1972, sum Føroyar við løgtingssamtykt í 1980 hava bundið seg til, og til UNESCO tilráðing um søgulig býarumhvørvi frá 2011, sum mælir til, at serlig atlit verða tikin at vernd av søguligum býarumhvørvi í byggi- og býarskipanarætlanum.

MENTAMÁLARÁÐIÐ

Niðurstøða

Tað er greitt at økisfriðingin eystan, sunnan og vestan fyri Havnar skansa í 1955 varð ætlað at verja Havnar skansa fyri útbygging, ið kann gera seg inn á skansan. Økisfriðingin sunnan fyri skansan fer heilt oman í sjóvarmálan. Tað verður í hesum sambandi víst á, at økisfriðingin er knýtt at matrikuleringini av lendinum, og at tað tí ikki hevur verið vanligt at friða út á sjógv.

Ongin ivi er um, at útbyggingarætlanin sum nú fyliggur, fer at gera seg inn á upplivingina av Havnar skansa sum stað eins og á útsýni og upplivingina av søguliga virðinum av skansanum á Stanganesi. Mentamálaráðið vísir í hesum sambandi á, at fortreytin fyri økisfriðing sambært løgtingslóg um friðan av fornminnum og bygningum er eyðkenni fornminnisins og varðveitingin av fornminninum. Viðvíkjandi friðing av øki í mun til vakurleika, útsýni og av søguligum orsøkum verður víst til løgtingslóg um náttúrufriðing.

Bæði løgtingslóg um friðan av fornminnum og bygningum og løgtingslóg um náttúrufriðing hava nógvar ár á baki og eru gjørdar við støði í donsku friðingarlógini frá 1937. Tí kann verða ført fram, at verndarásetingarnar í náttúrufriðingarlógini komplementera verndarásetingarnar í fornminnalógini tá tað snýr seg um útsýni og søgulig virði. Í londunum kring okkum verður alt størri dentur lagdur á antroposentrisk sjónarmið innan náttúru- og fornminnaumsiting. Hetta sæst millum annað aftur í, at alt størri dentur verður lagdur á burðardyggja samfelagsmenning og samanhag og samstarv í náttúruverndar- og fornminnaumsiting.

Stanganes er eitt serstakt stað við staðseting av einum av fremstu fornminnum føroyinga, og tað er tí av týðningi, at tað neyvt verður mettt um í hvønn mun ein útbygging av Eystara havnarlagi ger seg inn á upplivingina og harvið á tey virði, ið Havnar skansi hevur fyri samfelagið í dag og fyri komandi ættarlið.

Sum eigari av friðaða fornminninum Havnar Skansa, ið er granni til Eystara havnarøki og útbyggingarætlanirnar har, metir Mentamálaráðið, at tað er av avgerandi týðningi, at viðmerkingarnar hjá ráðnum verða tiknar við í heildarmeting og støðutakan hjá Yvirfriðingarnevndini til verkætlanina.

Ynskir Yvirfriðingarnevndin nærri frágreiðing um viðurskifti viðvíkjandi Havnar skansa, er Mentamálaráðið til reiðar at koma á fund.

Vinarliga

Mentamálaráðið

Rigmor Dam
landsstýriskvinna

/Poul Geert Hansen
aðalstjóri

MENTAMÁLARÁÐIÐ

Fylgiskjøl

1. Frásøgn um friðing og friðingarkort 1955
2. Skriv til býarplansnevndina, landsantikvarurin 27. januar 1972
3. Skriv til Havnarnevnd Tórshavnar Býráðs, landsantikvarurin 24. januar 1973
4. Skriv til Tórshavnar Býráð, landsantikvarurin 26. januar 1973
5. Skriv til Føroya Landsstýri, landsantikvarurin 24. januar 1973
6. Skriv til Føroya Landsstýri, Tórshavnar býráð, 19. februar 1973
7. Álit um útbyggingarætlanir – Eystara havnarlag, november 2000
8. Udvidelse af Tórshavn Havn - VVM redegørelse juni 2014
9. Viðmerkingar til umhvørvisáringsmeting, Fornminnissavnið 19. september 2014
10. Skriv frá Marjuni í Kálvalið til Mentamálaráðið, 18. apríl 2015
11. Skriv frá Steffen Stummann Hansen til Mentamálaráðið, 1. juni 2015
12. Skriv frá Kára Thomsen til Mentamálaráðið, 19. juli 2015
13. Skriv frá Zakarias Wang til Mentamálaráðið, 3. august 2015
14. Tilráðing frá UNESCO nevndini til landsstýriskvinnuna, 21. september 2015
15. Mótmæli frá Mentamálaráðnum í sambandi við serstaka byggisamtykt, 1. juni 2015
16. Mótmæli frá Mentamálaráðnum í sambandi við broyting í byggisamtykt, 29. september 2015